

پیشگفتار

حمد و سپاس خدای بزرگ را که توفیق زندگی در دورانی را به ما عطا فرمود که در آن نعمت برپایی حکومت دینی در سایه انقلاب بزرگ و شکوهمند اسلامی بر ما ارزانی شده است. انقلابی که آرزوی آزادگان و حق‌طلبان تاریخ را محقق ساخت و در مقطعی از زمان که قدرت و سیطره فرهنگ و تمدن غیرالهی غرب، در ظاهر مجالی برای حضور و ظهور قدرت اسلام باقی نگذاشته بود، بار دیگر پرچم توحید و عدالت و آزادی را در یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین مناطق جغرافیایی جهان برافراشت و در تموج تاریخ، با سیری معجزه‌گون به سرعت از مرزهای اولیه خود فراتر رفت و با بیداری جبهه جهانی مستضعفان علیه نظم غیرالهی و ظالمانه بین‌الملل، تداوم و استمرار یافت و نوید نظمی نوین را در جهان معاصر سر داد.

اکنون و پس از بیش از چهار دهه تجربه عملی در مدیریت و راهبری عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، نظامی و غیره تجربه‌ای گران‌بها پیش‌روی جامعه انقلابی ایران و همه مبارزان و حق‌طلبان عالم است. تجربه‌ای که بازخوانی مکرر آن و درس‌آموزی از فرازونشیب‌ها و قوت‌ها و ضعف‌هایش، توشه‌ای برای تداوم و استمرار حرکت انقلابی است که جوهری توقف‌ناپذیر و دائمی دارد:

انقلاب تمام نمی‌شود؛ انقلاب استمرار دارد؛ انقلاب ادامه دارد؛ انقلاب متوقف نمی‌شود. یک صیوررتی وجود دارد. صیوررت یعنی «شدن»؛ شدن دائمی؛ تحول دائمی. در مسیر انقلاب یک صیوررت دائمی‌ای وجود دارد که این صیوررت دائمی، به تدریج آن آرزوهای بزرگ را، آن ارزش‌های والا را، آن آرمان‌ها را در جامعه تحقق می‌بخشد.^۱

اما در باب اثر حاضر که جلد دوم از کتاب *انقلاب بی‌پایان* است و تلاشی است برای واکاوی پیشینه و آینده انقلاب اسلامی با محوریت «بیانیه گام دوم»، ذکر نکاتی چند لازم و ضروری است:

۱. بیانیه گام دوم انقلاب که در چهلمین سال پیروزی انقلاب، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

۱. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۳/۷.

خطاب به مردم ایران صادر کردند، منظومه‌ای است از مبانی، اصول، جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های کلان انقلاب و تحلیلی از نقاط قوت و ضعف، دستاوردها، آرمان‌ها، توانمندی‌ها و مخاطراتی که انقلاب اسلامی در پیشینه‌اش از خلال آن‌ها سر برآورده است و در آینده‌اش باید بدان‌ها توجه کند. این بیانیه به‌رغم اینکه برای مخاطب عمومی و خطاب به عامه مردم صادر شد، منشور و منظومه‌ای عمیق و جامع پیرامون انقلاب اسلامی است که عمق و جامعیت آن مستلزم توجه عالمانه جامعه علمی و نخبگانی به آن است. در اثر حاضر با درک این ضرورت، در تلاش هستیم قدمی کوچک در این مسیر برداریم.

۲. قالب ارائه مطالب در این اثر دوجلدی، مجموعه‌ای از مقالات است و موضوع شانزده مقاله‌ای که (در شانزده فصل) در این کتاب به نگارش درآمده، مقتبس از بیانیه گام دوم یا ناظر به گام دوم انقلاب اسلامی است. تعداد مقالات و تنوع موضوعی آن‌ها می‌توانست بیش از این باشد، لکن بنابر اقتضائات و محدودیت‌های مختلف چاپ یک اثر، تلاش شد با تحلیل متن بیانیه گام دوم، موضوعات مهم و کلیدی مرتبط انتخاب و در قالب مقاله بدان‌ها پرداخته شود. اگرچه چند موضوع منتخب، به دلایلی مانند انصراف برخی نویسندگان در میانه یا انتهای امر، از دایره اثر نهایی خارج شد.

۳. موضوعات مقالات دو جلد پیش رو سه دسته‌اند. دسته‌ای از مقالات ناظر به موضوعاتی هستند که نقش تمهید و مقدمه برای ورود به سایر موضوعات را دارند یا ناظر به کل بیانیه گام دوم یا حتی فراتر، ناظر به مفهوم «گام دوم انقلاب» به نگارش درآمده‌اند. موضوعاتی مانند «چیستی و هستی گام دوم انقلاب اسلامی»، «نقش رهبری در حرکت گام به گام انقلاب» و «تمدن نوین اسلامی» از این دست هستند.

دسته دوم موضوعاتی هستند که از بخش‌های ابتدایی و میانی بیانیه اقتباس شده‌اند. موضوعاتی که در بخش‌های مختلف بیانیه بدان‌ها پرداخته شده است و در هر بخش، زاویه‌ای از بحث را رهبر انقلاب بررسی کرده‌اند؛ از جمله: «آرمان‌های انقلاب اسلامی»، «مدیریت جهادی»، «نقش و جایگاه جوانان» و «مقاومت اسلامی». موضوع «نقش و جایگاه زنان» به‌رغم آنکه در متن بیانیه گام دوم به صراحت مورد اشاره قرار نگرفته است، لکن به دلیل اینکه مخاطب اصلی بیانیه «مردم» هستند و به لحاظ کمی، حداقل نیمی از مردم جامعه را زنان تشکیل می‌دهند و البته به لحاظ کیفی و به تصریح رهبران انقلاب، در مواردی نقش راهبردی و بنیادین زنان در حدوث و بقای انقلاب اسلامی کلیدی‌تر از مردان بوده است، این موضوع نیز در بستر بیانیه گام دوم و با محوریت اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای به

منظومه مقالات اضافه شد.

در نهایت دسته سوم ناظر به توصیه‌های هفت‌گانه رهبر انقلاب در انتهای بیانیه گام دوم به نگارش درآمده است با مقالاتی با این عناوین: «علم و پژوهش»، «معنویت و اخلاق»، «اقتصاد»، «عدالت و مبارزه با فساد»، «استقلال و آزادی»، «عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن» (در دو مقاله) و «سبک زندگی».

۴. جلد اول کتاب حاوی هشت مقاله ذیل دسته‌های اول و دوم است و جلد دوم کتاب نیز حاوی هشت مقاله دیگر ذیل دسته سوم.

۵. در چینش و ترکیب موضوعات، این مهم مدنظر بود که در عین استقلال نسبی مقالات از یکدیگر، محتوای همه آنها با یکدیگر هم‌نشینی، تلائم و هم‌افزایی داشته باشد، به نحوی که کل اثر را بتوان بر مبنای یک منطق نظری واحد و دارای یک رشته موضوعی به هم پیوسته در نظر گرفت. بدین منظور، از ابتدای آغاز پروژه، هم‌فکری و گفتگوی اساتید نگارنده مورد تأکید بود تا اذهان نویسندگان هرچه بیشتر به یکدیگر نزدیک شود. این هم‌فکری و تبادل آراء مستمر میان نگارندگان، به تدارک یک چهارچوب محتوایی برای نگارش مقالات انجامید. در این چهارچوب محتوایی که از خلال تحلیل و تعمق در متن بیانیه گام دوم به دست آمد، یک مفهوم کانونی برای کل مقالات تعیین شد تا رشته پیوند همه آنها با یکدیگر باشد. این مفهوم، «تمدن نوین اسلامی» است که در بیانیه گام دوم، غایت انقلاب اسلامی معرفی شده است و می‌توان آن را به مثابه دال مرکزی و روح حاکم بر متن بیانیه برشمرد. از همین رو تلاش شده است در تک‌تک مقالات، نسبت موضوع مورد بررسی در آن مقاله با این مفهوم کانونی روشن شود.

۶. بیانیه گام دوم انقلاب، به‌رغم اینکه حاوی مطالب و موضوعات عمیق و متنوعی است که هر یک از آنها در محیط‌های علمی، ذیل رشته‌های تخصصی‌ای چون اقتصاد، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، تاریخ و مردم‌شناسی به بحث و بررسی گذارده می‌شود، لکن برای عامه مردم ایران، بلکه همه دلدادگان انقلاب اسلامی در سراسر جهان به نگارش درآمده است. به عبارتی متن بیانیه، در عین عمق، جامعیت و دقت علمی، در فرم زبانی و بیانی عرف عام به نگارش درآمده تا همه طبقات اجتماعی بتوانند با آن ارتباط برقرار کنند و مخاطب آن قرار گیرند. جمع این دو ویژگی و بیان مطالب عمیق و متنوع علمی به زبان عرف عام، البته امر دشواری است. با وجود این تلاش شد از همین الگو برای نگارش اثر حاضر گرفته‌برداری شود.

توضیح آنکه اثر حاضر که حاوی مقالاتی با موضوعات تخصصی در رشته‌های علمی مختلف است، برای عموم مخاطبان دانشگاهی و حوزوی به نگارش در آمده است، به نحوی که مخاطبان این اثر ضمن نداشتن تخصص در همه رشته‌های متنوع دانشگاهی و حوزوی مرتبط با مقالات، بتوانند با قلم و محتوای همه مقالات ارتباط گیرند و از آن‌ها بهره‌مند شوند. تحقق این امر دشواری‌ها و پیچیدگی‌هایی داشت که تلاش شد با هم‌فکری و هم‌افزایی نویسندگان به منصفه ظهور رسد؛ بنابراین، تلاش نویسندگان محترم و گروه علمی این اثر بر آن بوده تا همه مقالات، در عین بهره‌مندی از مطالب عمیق رشته‌های تخصصی مختلف، برای عامه مخاطبان فرهیخته دانشگاهی و حوزوی - و البته نه برای عامه مردم - قابل بهره‌برداری باشد.

۷. بنای طراحان این اثر بر این بوده که برای شرح، تبیین و بررسی علمی موضوعات و مضامین مندرج در بیانیه گام دوم، ظرفیت‌های تخصصی رشته‌های علمی گوناگون را به وسیله اساتید و متخصصان همان رشته و البته برای عموم دانشگاهیان و حوزویان به کار گیرند؛ بنابراین اصل بر این بوده است که مقالات از سنخ مقالات مروری-ترویجی فراتر رود و با رعایت موازین متن نگاری علمی، به هیچ عنوان در سطح یک اثر غیردانشگاهی و غیرنخبگانی واقع نشود. در همین راستا، در عین حالی که اصل بر آن بوده که شیوه پردازش و تبیین مطالب بر مدار اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای حرکت کند، لکن به منظور صورت‌بندی تخصصی موضوع، از محتوای نظریات علمی و آراء سایر متفکران اعم از اندیشمندان وطنی و غیروطنی نیز به قدر طاقت و بضاعت یک مقاله استفاده شده است. البته این سبک ورود علمی به موضوعات و رفت و برگشت بین اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای با سایر نظریات علمی در همه مقالات به یک اندازه محقق نشده است و برخی مقالات به اقتضای موضوع خود یا به صلاحدید نویسنده محترم، کمتر این رویه را دنبال کرده‌اند، لکن این الگوی پردازش علمی در اغلب مقالات دنبال شده است.

۸. به منظور هماهنگی حداکثری مقالات در فرم و محتوا و یکپارچه‌سازی مقالات در هیئتی منتظم، علاوه بر تأکید بر هم‌اندیشی و ایده‌پردازی گروهی اساتید، از ابتدا برای این پروژه دبیر علمی تعیین شد. هماهنگی علمی جمع اساتید، چینش و ترکیب موضوعی مقالات، نسبت یابی محتوایی مقالات با یکدیگر و در نهایت ویراستاری علمی کل اثر بر عهده دبیر علمی اثر بوده است. همچنین به منظور اتقان و استحکام علمی مقالات، هر مقاله در دو سطح (از منظر جایگاه و نسبت مقاله با کلیت اثر و نیز از منظر تخصصی و محتوایی) داوری و در

رفت و برگشت با اساتید گرامی اصلاحات لازم انجام شده است.

۹. نویسندگان فاضل مقالات که از اساتید دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه کشور هستند، بر آن بوده‌اند که بخشی از رسالت نهاد علم در قبال انقلاب اسلامی را به انجام رسانند. امید می‌رود اثر حاضر در راستای تحقق این رسالت اثربخش واقع شود و ذیل تفضلات حضرت حق برکت یابد و مورد توجه روح پرفروش امام راحل و شهیدان سرفراز انقلاب اسلامی قرار گیرد.

در پایان لازم است از همه اساتید و دست‌اندرکاران اثر حاضر کمال تشکر و امتنان خود را اعلام داریم، به ویژه حجت الاسلام و المسلمین حمید پارسانیا- عضو هیئت علمی دانشگاه تهران- که با مقدمه خویش بر وزانت و عمق اثر افزودند و نیز نگارندگان گرامی (به ترتیب حروف الفبا): آقای دکتر میثم آقداغی (عضو هیئت علمی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی)، آقای دکتر محمود بابایی (عضو هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان)، آقای دکتر رسول بخشی دستجردی (عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان)، آقای دکتر مجتبی جاویدی (عضو هیئت علمی دانشگاه شیراز)، آقای دکتر محمد جمشیدی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)، آقای دکتر فرزاد جهان‌بین (عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد)، حجت الاسلام و المسلمین دکتر علی ذوعلم (رئیس اندیشگاه گام دوم انقلاب اسلامی)، آقای دکتر محمدحسین رجبی دوانی (عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع))، حجت الاسلام و المسلمین دکتر حمید شهریاری (عضو هیئت علمی سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم اسلامی و انسانی)، خانم دکتر سهیلا صادقی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)، آقای دکتر محمدرضا قائمی‌نیک (عضو هیئت علمی دانشگاه علوم اسلامی رضوی)، آقای دکتر نعمت الله کرم‌الهی (عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم (ع))، آقای دکتر میثم لطیفی (عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (ع))، آقای دکتر شریف لک‌زایی (عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی) و حجت الاسلام و المسلمین سید یدالله یزدان‌پناه (استاد حوزه علمیه قم). همچنین مراتب قدردانی و شکرگزاری خود را از همه مدیران و دست‌اندرکاران سازمان «سمت» که با حمایت همه‌جانبه خویش، امکان انجام این طرح علمی را فراهم آوردند، عرضه می‌داریم.

و من الله التوفیق و علیه التکلان

دکتر محسن لبخندق

دکتر حمیدرضا خادمی